

סימן מז: תרומת זרע לעגונה ולמסורבת גט

כ"ז בתמוז תשע"ה

לכבוד הרב עו"ד צוריאל בובליל,

שלום וברכה.

הרב מנחם בורשטיין שליט"א ראש מכון פוע"ה העביר אליי את פנייתך להציע במקרים חריגים להתיר תרומת זרע מיהודי במקרים של עגונה שבעלה ברח ללא גט, והאפשרות היחידה שלה לזכות לילדים היא באמצעות הזרעה מלאכותית מתורם זר. יפה כתבת שבמקרה של תרומת זרע מיהודי יש שלושה חששות עיקריים¹:

1. חשש ממזרות.

2. חשש שתוקי (ילד שלא ידוע מי אביו).

3. חשש שמא יישא אח את אחותו מאביו.

על טענות אלו ענית:

1. כיוון שרוב הפוסקים לא חששו לממזרות אין לחשוש לכך.

2. יש תשובות של הגר"א וייס והגר"ע יוסף שמתירות ילד כזה ואינן חוששות לשתוקי. כמו כן, לדעת האגרות משה, פסול של ממזרות כלל אינו יכול לעבור בתורשה דרך הזרעה מלאכותית².

3. החשש שמא יישא אח את אחותו מאביו הוא רק לכתחילה, ולמעשה אין אוסרים אדם מלהינשא עקב כך. בנוסף הצעת לתקן שיהיה רישום במאגרים של התורם על מנת לבטל חשש זה.

המעייין בדבריך יראה שכל כוונתך לשם שמיים להציל עגונות עשוקות מיד עושקיהם, ואף על פי כן, דומה בעיניי שיש כאן גדר של האהבה מקלקלת את השורה, ואבאר דבריי: ראשית, בעניין החשש שיישא אח את אחותו מאביו. אמנם בדיעבד אין משום חשש זה לאסור אדם מלהינשא (ראה קידושין עג ע"א), אולם בוודאי שחל איסור גמור ליצור מלכתחילה ילד שאביו איננו ידוע. הדבר מתבאר בשני מקומות:

האחד: דין הבחנת שלושה חודשים המובא בגמרא ביבמות (מב ע"א), שטעמו להלכה הוא שמא יישא אח את אחותו מאביו. ראה כמה הקפידו על חשש זה, שגזירת חכמים חלה

1. בעניין זה ראה בהרחבה לעיל, סימנים כב-כג.

2. ראה לעיל, סימנים כה-כו, שרוב הפוסקים חלקו על דבריו אלו של האגרות משה, ושקשה לסמוך עליהם להלכה.

אפילו במקרים בהם ברור שהאישה איננה יכולה להיכנס להיריון, זאת על מנת שלא לפרוץ את הגדר.

השני: האמור ביבמות (לא ע"ב), שלא יישא אדם אישה במדינה אחת, ויילך ויישא אישה במדינה אחרת, שמא יגדלו ויינשאו זה לזו.

אם כן, אמור מעתה שכאשר אין אב ידוע, ויש חשש אח נושא את אחותו, אין מדובר רק בגזירה לכתחילה, אלא באיסור גמור מדברי חכמים.

נציין עוד, שאין מדובר כיום בחשש רחוק ונדיר, שכן על פי הרצאת מנהלת בנק הזרע בתל השומר משנה זו, מאגר תורמי הזרע בכל מדינת ישראל היום מסתכם בכמה עשרות תורמים בלבד, שכולם מסתובבים בין בנקי הזרע השונים ותורמים בכל אחד מהם עשרות מנות זרע³.

אמנם הצעת לפתור בעיה זו באמצעות רישום ממוחשב, אולם כיום על פי הנהלים נאסר על מנהלי בנקי הזרע להוציא פרטים מזהים מחוץ לבנקי הזרע שלהם, וממילא הדבר כיום אינו מעשי מבחינה משפטית.

גם אם תיפתר בעיה זו (ואז גם עשויה להיפתר הבעיה של חשש שתוקי), עדיין קיימת שאלת הממזרות. נכון הדבר שלאחר שנעשה מעשה, אנו פוסקים כרובא דרובא של הפוסקים שאין הוולד ממזר, אולם העובדה היא שלדעת חלק מהפוסקים (ובניהם הגר"ז אויערבאך זצ"ל, כפי שביאר דעתו בשו"ת מנחת שלמה (מהדורה תניינא סימן קכד)) מדובר בילד ממזר. מלכתחילה איננו יכולים להביא לעולם ילד שלדעת פוסקים חשובים הרי הוא ממזר. אפילו האגרות משה עצמו, שהאריך לחלוק ולבטל לחלוטין את הדעה שהוולד ממזר, למעשה צירף חשש זה בהתנגדותו לקבלת תרומת זרע מישראל⁴.

אמנם למעשה, כתבת כדבר פשוט להתיר לאותה עגונה מסכנה קבלת זרע מתורם גוי, ובדברייך רצית להוסיף ולדון בקבלת זרע מיהודי. אולם לעניות דעתי, אף ההיתר לקבלת זרע מגוי במקרה כזה אינו ראוי, ואבאר הדברים:

המחלוקת האם ניתן להתיר קבלת תרומת זרע מגוי במקרים של עקרות הבעל ידועה ומפורסמת. מרביתם המוחלט של הפוסקים אסרו זאת, ומעט פוסקים התירו זאת. גם הפוסקים המתירים הסתייגו מעצם הרעיון (ראה שו"ת מנחת שלמה שם ושו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ד סימן לב), אך כתבו שלא ניתן לאסור אותו. במקרים בהם שלמות המשפחה עלולה להתערער, יש שהסכימו להסתמך על דברי המתירים לצורך שלום בית ולמניעת גירושים ח"ו.

המקרים עליהם אתה מדבר הם בדיוק הפוכים, שלום הבית כבר מעורער, ואין כאן עניין להציל את הנישואים (וגם קבלת תרומת הזרע כמובן לא תסייע בכך). אם כן, הדבר דומה בדיוק לקבלת תרומת זרע לאישה פנויה שנאסרה על ידי כל גדולי הפוסקים (יש לנו עשרה

3. בכינוס אחר שבו נכחתי, התברר שמבין כמה מאות אימהות שעשו לבניהן שנולדו מתרומת זרע של אדם לא ידוע בדיקה גנטית, מצאו קשר של אח ואחות אצל למעלה ממאה מהם.

4. ראה מה כבודו כתב – האישה לא רוצה זרע גוי בגלל הבעיות שיש בזה, ולכן היא מעדיפה בעיות קשות יותר? מלבד זאת, ילד מזרע גוי הוא על פי ההלכה ילד ללא אב כלל, לעומת זאת ילד מזרע תורם יהודי הוא על פי ההלכה ילד לאב רשע, שמפיץ את זרעו לכל רוח תמורת בצע כסף. מי אמר שהדבר עדיף?

מכתבים ממכון פוע"ה של גדולי פוסקי דורנו לאסור זאת, אף שחלקם מתירים במקרה של אישה נשואה לצורך הצלת הנשואים⁵), כמובן בתוספת החומרה שמדובר כאן באשת איש.

אמנם אין חולק על המצוקה הגדולה שנמצאת בה אותה עגונה, אולם מצוקתה גורמת לה לרצות להביא לעולם ילד ללא אב ידוע, ילד שבוודאי יסבול מתסביכים עקב כך שאין לו אב ולא דמות אב, ואף לא ידיעה על מיהו אביו, ומי התיר לנו לפתור מצוקה של אדם אחד, גדולה ככל שתהיה, באמצעות יצירת מצוקה לאדם אחר?

נימוק נוסף ששייך כאן הוא החשש שמא נשים נשואות מסורבות גט יזנו תחת בעליהן, ויתלו את ההיריון בתרומת זרע על מנת לחפות על מעשיהם וגם להכשיר את הוולד⁷.

בנוסף לכך חשוב לזכור שעשיית מעשה כזה גם עלולה לפגוע ברמה המעשית באישה, שעלולה לאבד את כתובתה ושאר זכויותיה הכלכליות במקרה של קבלת תרומת זרע ללא הסכמת בעלה, כפי שנוהגים למעשה בפסיקת בתי הדין.

לכן הייתי מציע לכבודו, שימשוך את ידיו מעניין זה ולא יעסוק בנושא בו הוא מכוון לשם שמיים, אולם עלול לגרום לנזקים הלכתיים, רוחניים ומעשיים שיהיה קשה מאוד לתקן אחר כך.

כיוון שאיננו רוצים רק לאסור, אלא באמת לעזור לאותן נשים מסכנות, חשבנו שכדאי לעורר אצלן את המודעות לאפשרות של הקפאת ביציות, טכניקה רפואית שהתחדשה בשנים האחרונות, על מנת לאפשר להן פוריות טובה כשבעזרת ה' יקבלו את גיטן, ויוכלו להקים מחדש בית בישראל. נשמח לסייע בעניין זה.

בברכת התורה,

אריה כץ

תוספת דברים מהגר"י אריאל:

לעניות דעתי, יש להוסיף עוד נקודה:

חז"ל אסרו גט ישן שלא יאמרו גיטה קודם לבנה. פה המצב חמור שבעתיים: יאמרו בנה קודם לגיטה. יצא עליו קול שהוא ממזר. אמנם הוא יוכל להצטייד במסמך שאימו התעברה מתרומת זרע, אך לא ייאמר בו שאביו גוי, שהרי לפי החוק, התורם הוא אנונימי. אך גם בגט ישן אפשר לציידו במעשה בית דין, שהגט נמסר לאישה אחרי שהוא נולד, אולם מחשש לעז לא יצאנו. ופה הלעז הוא חמור הרבה יותר.

אמנם אפשר לטעון להיפך, שאין לחשוש שיאמרו בנה קדם לגיטה, שהרי רוב בעילות אחר הבעל, וייחסו אותו לבעל אימו. וגם אם הבעל ישהה בחו"ל יותר משנים עשר חודש, בימינו שיש אפשרות לפרוח באוויר ולהגיע ממקום למקום, יחזיקו אותו כבנו. אלא ש"אביו"

5. המכתבים פורסמו בשות פוע"ה – פוריות, יוחסין וגנטיקה (עמ' 255–279).

6. הדבר שונה כשמדובר בתרומת זרע אצל זוג נשוי לכל דבר, שבה הבעל משמש כדמות האב לילד.

7. ויכוח כזה היה קיים גם באופן כללי בדיון על תרומת זרע, אך שם הפוסקים המתירים התנו את ההיתר בהסכמת הבעל, ואז ממילא החשש איננו קיים, שהרי הכול נעשה בשיתוף פעולה עם הבעל.

ש א ג ת

א ב נ ה ע ז ר

כ ה ן

יטען שהוא אינו בנו, ומדין "יכיר" יחזיק אותו כממזר. אומנם אימו תטען "מגוי התעברתי", וכמו כן, המסמך שבידו יטהר אותו מממזרותו, אך עדיין מכלל לעז לא יצאנו כנ"ל. על מנת למנוע מבנה סבל כל ימיו, שיחיה בצל החשד, אל לה לעשות זאת.

